

ZNAKOSLED

I. část

POJETÍ ZNAKOSLEDU V ČZJ

- ZJ nejsou závislé na příslušných mluvených národních jazycích. Pořadí znaků (znakosled) znakových jazyků nekopíruje slovosled mluveného jazyka. Jedná se o dva odlišné jazykové systémy.
- Dříve však panoval názor, že znakosled musí odpovídat slovosledu mluveného jazyka. Bylo to považováno za vyšší formu komunikace vhodnou pro veřejné projevy a vzdělávací účely. Později se od toho upouštělo, protože takový projev nebyl přirozený.

SPECIFIKA ZNAKOSLEDU V ČZJ

- ZJ vzniká v trojrozměrném prostoru, proto je třeba výpověď utvářet tak, aby byla pro příjemce sdělení čitelná.
- Specifickými rysy výpovědi ve ZJ díky užití trojrozměrného prostoru, které taky mohou nést význam, jsou:
 - Klasifikátory – stojí vždy za znakem, který rozvíjí
 - Specifikátory tvaru a velikosti – stejné pravidlo jako u klasifikátorů
 - Manuální a nemanuální prostředky – vázány na znak, který doplňují
 - Simultánnost a inkorporace číslovek do základního znaku (čtyři měsíce), předmětu do slovesa (jíst jablko, mýt si obličej) aj. – znakovány simultánně

PRAVIDLA ZNAKOSLEDU V ČZJ

- ČZJ je stejně jako mluvený český jazyk jazykem flexivním (ohybným), má **volný znakový sled** (nikoli libovolný!) – existují určitá pravidla řazení znaků, aby byla výpověď smysluplná a snadno čitelná.
- Znakosled se též odvíjí od mluvčího, který svým výběrem pořadí znaků sděluje doplňující informace (dává najevo, která část výpovědi je pro něj podstatná – subjekt x objekt).
- V závislosti na aktuálním členění výpovědi rozlišujeme **objektivní pořadí** a **subjektivní pořadí**.

PRAVIDLA ZNAKOSLEDU V ČZJ

- **Objektivní pořadí**

- 1. místo východisko výpovědi = **téma** (topic) – část výpovědi, která je známá ze situace nebo z předchozích souvislostí, zajišťuje návaznost a soudržnost textu,
- 2. místo jádro výpovědi = **réma** (comment) – hlavní část výpovědi, která je nová a vyjadřuje klíčová sdělení, podává novou informaci.
- ČZJ nejčastěji užívaná forma (topic – comment).

PRAVIDLA ZNAKOSLEDU V ČZJ

- Příklad objektivního pořadí (topic – comment):

Byl jednou jeden král,
ten král (T) měl tři dcery (C),
první (T) byla krásná (C),
druhá (T) ještě krásnější (C)
a třetí (T) úplně nejkrásnější (C).

PRAVIDLA ZNAKOSLEDU V ČZJ

- **Subjektivní pořadí**

- 1. je réma, poté následuje téma = **tematizace rématu** (topikalizace). Nejprve se zadá nová informace, která je předsunutou rémou (obvykle předsunutý objekt) a která je v centru naší pozornosti.

- Příklad: Minulý týden jsem umyl auto.

MINULÝ TÝDEN – JÁ – AUTO – MÝT (KLF držení hadru). – běžná výpověď popisující určitý proběhnutý děj.

AUTO – MINULÝ TÝDEN – JÁ – MÝT (KLF držení hadru). – auto na prvním místě – subjektivní zdůraznění.

PRAVIDLA ZNAKOSLEDU V ČZJ

- Příklady užití subjektivního pořadí:
 - **Neznámý subjekt** – Ztratila se mi peněženka. PENĚŽENKA – MOJE – ZMIZET. (nevíme, proč zmizela, zda byla ukradena nebo jsme ji sami ztratili) x NĚKDO – PENĚŽENKA – MOJE – UKRÁST.
 - **Nepodstatnost** – Auto je prodané. AUTO – MOJE – PRODAT – HOTOVO. (není důležité, kdo auto prodal, ale že je prodané) x (JÁ) – AUTO – MOJE – PRODAT – BYLO.
 - **Prospěch** – Telefon se už našel. TELEFON – MŮJ – NAJÍT. (v případě, že je už příjemce výpovědi z dřívějšíka informován, co se s telefonem stalo a nyní mu podáváme novou informaci, že se telefon našel, nemusíme znovu popisovat, kdy a jak se ztrátě došlo) x (JÁ) – TELEFON – MŮJ – NAJÍT – BYLO.

PRAVIDLA ZNAKOSLEDU V ČZJ

- Základní forma znakovsledu je subjekt (S) – objekt (O) – verbum (V). Sloveso se zpravidla klade na konec výpovědi. Výjimku tvoří situace, kdy předmět je výsledkem děje vyjadřovaného daným slovesem (např. ještě nevzniklý, teprve vytvářený předmět: ZAPÁLIT – OHEŇ, PÉCT – KOLÁČ).
- **Subjekt** – podmět, větný člen, jemuž se v přísudku přisuzuje nějaký děj, stav apod.
- **Verbum** – sloveso, větný člen, který určuje povahu věty, jeho hlavní funkcí je tvořit základ přísudku.
- **Objekt** – předmět, větný člen věty, který děj verba zasahuje.

PRAVIDLA ZNAKOSLEDU V ČZJ

- Podle postavení znaků ve větě lze věty rozdělit do tří skupin:
 - **Věty s převratitelnou strukturou** – objekt vykonává nějakou činnost/aktivitu nebo je nečinný, agens (konatel, činitel děje) a patient (nositel děje, který je dějem nějak zasažen) jsou zaměnitelné, subjekt může být objektem a naopak, př. Žena česala dívku. ŽENA – INDEX JI – DÍVKA – ČESAT.
 - **Věty s nepřevratitelnou strukturou** – agens a patient jsou nezaměnitelné, agens může být pouze subjektem, obráceně by věta nedávala smysl, př. Chlapec jí polévku. CHLAPEC – JÍST – POLÉVKA – JÍST (KLF držení lžice).
 - **Věty s existenciální strukturou** – vztah mezi subjektem a objektem je vyjádřen v prostoru, př. Žena sedí na postel. POSTEL – ŽENA – SEDĚT (KLF).

PRAVIDLA ZNAKOSLEDU V ČZJ

- **Přivlastňovací zájmena, přídavná jména, číslovky** – stojí vždy za podstatnými jmény (subjektem/objektem):
 - Můj otec je neslyšící. OTEC – MŮJ – NESLYŠÍCÍ.
 - Vidím červené auto. JÁ – VIDÍM – AUTO – ČERVENÉ.
 - Koupila čtyři jablka. ONA – KOUPIT – JABLKO – ČTYŘI – BYLO.
- **Vyjádření prostorového rámce** (místo – subjekt – verbum. Resp. místo – topic – comment.):
 - Auto jede po mostě. MOST – AUTO (KLF jede).
- **Vyjádření časového rámce** (čas – subjekt – verbum. Resp. čas – topic – comment.):
 - Byl jsem ve škole v pondělí. V PONDĚLÍ – ŠKOLA – JÁ – BYLO.

PRAVIDLA ZNAKOSLEDU V ČZJ

- **Modální slovesa** – stojí vždy za plnohodnotným slovesem
 - Nesmíš ho budit. BUDIT – INDEX JEHO – NESMÍŠ.
 - Chci navštívit babičku. (JÁ) – BABIČKA – NAVŠTÍVIT – CHCI.
- **Negace věty** – zápor je vždy na konci věty
 - Prosím, abyste nechodili. PROSÍM – CHODIT – NE.
- **Užití příslovečného určení** – nejčastěji na konci věty za slovesem
 - Moje auto jede pomalu. AUTO – MOJE – JET POMALU (KLF).
 - Umím perfektně anglicky. (JÁ) – ANGLICKY – UMĚT – PERFEKTNĚ.

CVIČENÍ – TVOŘENÍ ZNAKOSLEDU OZNAMOVACÍCH VĚT

Minulý týden jsem myl své auto. Vrtulník dlouho létá nad městem. Každý pátek si kupuji noviny. Rád tě navštívím. Kočka sedí na židli. Chlapec fotí dívku na pláži. Můžu tu na tebe počkat půl hodiny. Můj první manžel byl hodně nepořádný. Tvého nového ředitele znám velmi dobře. Ten dům jsme prodali za 5 milionů. Okna jsme před Vánoci vůbec nemyli. Už tam nikdy nepůjdu. Prozradil mi její tajemství. Vždycky chodí spát v jedenáct hodin. Lingvistika je povinná pro všechny studenty cizích jazyků. Venku na tebe čeká nějaký muž. Nemusíme odjet dnes.

POUŽITÉ ZDROJE

- KUČERA, Pavel. *Znakosled v českém znakovém jazyce*. Učební materiál dostupný na [www](https://is.muni.cz/el/1441/podzim2012/SPLBK_KSP1/um/Znakosled_od_Mgr._BcA._Pavla_Kucery_.pdf):
[https://is.muni.cz/el/1441/podzim2012/SPLBK_KSP1/um/Znakosled od Mgr. BcA. Pavla Kucery .pdf](https://is.muni.cz/el/1441/podzim2012/SPLBK_KSP1/um/Znakosled_od_Mgr._BcA._Pavla_Kucery_.pdf).
- VOJTECHOVSKÝ, Roman. *Slovosled (znakosled) českého znakového jazyka*. Učební materiál dostupný na [www](https://is.muni.cz/el/cus/podzim2013/SPUSZJ/um/Slovosled_znakosled_CZJ.pdf):
[https://is.muni.cz/el/cus/podzim2013/SPUSZJ/um/Slovosled znakosled CZJ.pdf](https://is.muni.cz/el/cus/podzim2013/SPUSZJ/um/Slovosled_znakosled_CZJ.pdf).
- KUBIŠTOVÁ, Jitka. *Výzkum slovosledných tendencí v českém znakovém jazyce*. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta. 2013. Vedoucí práce Mgr. Eva Lehečková, Ph.D.